

CIVILNO DRUŠTVO ZA
UNAPREĐENJE PRISTUPANJA
SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

Švedska
Sverige

BITKA ZA JUŽNU PRUGU

BITKA ZA PRIRODU I ODRŽIVI RAZVOJ

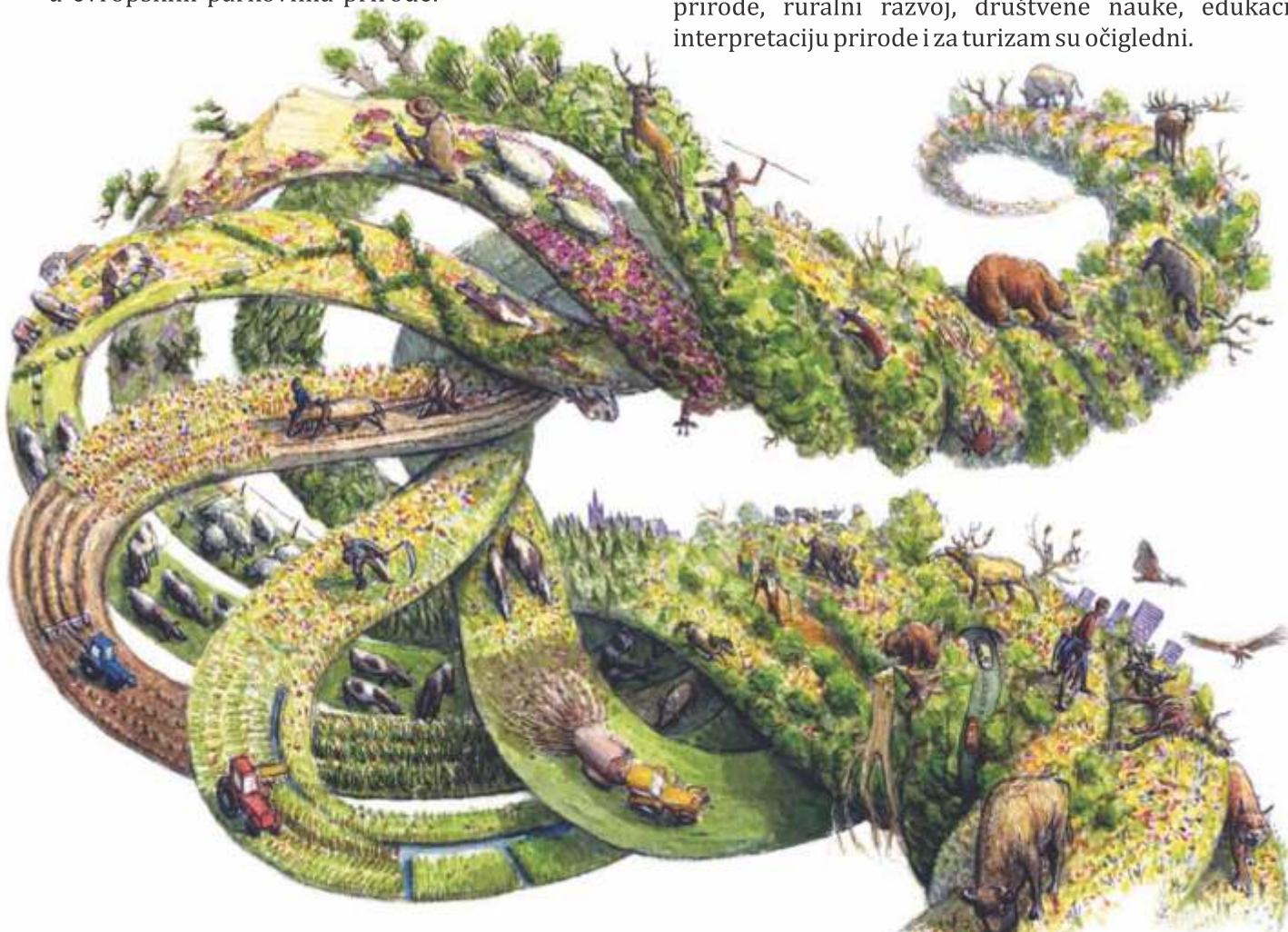
Pozivamo Vas da zajedno započnemo transformaciju upravljača zaštićenih područja, kako bi se njihove aktivnosti usmerile na očuvanje prirode i održivi razvoj. Želimo upravu u parkovima prirode koja poštuje lokalne zajednice i koja im obezbeđuje održivu budućnost, zelena radna mesta i druge koristi koje mogu doneti zaštićena prirodna dobra.

INFORMATOR KAMPANJE 2

Cilj informatora je da ukaže na potrebu decentralizacije modela upravljanja zaštićenim područjima, na nedostatak uključivanja lokalnih vlasti i lokalne zajednice u upravljanje i održivo korišćenje lokalnih resursa.

U drugom broju informatora upoznaćemo Vas sa evropskom ekološkom mrežom "Natura 2000" kao i sa Modelima upravljanja u evropskim parkovima prirode.

Koncept upravljanja prirodnim dobrima u Srbiji je u osnovi pogrešan i dovodi do konflikta održivog korišćenja zaštićenih područja i ostvarivanja ekonomskih interesa upravljača. Na taj način, socioekonomski razvoj zaštićenog područja se potpuno ostvaruje bez učešća lokalne zajednice, koja time ne učestvuje ni u ostvarivanju dela prihoda od resursa sa njihove teritorije. Osim lokalne zajednice, često su i lokalni investitori zanemareni, a na područje prirodnog dobra se uvode investitori koji nemaju pozitivan odnos prema datoj prirodi i stanovništvu. Kapaciteti upravljača su ograničeni i dominantno šumarske profesije. Nedostatak eksperata za zaštitu prirode, ruralni razvoj, društvene nauke, edukaciju, interpretaciju prirode i za turizam su očigledni.

Godinama unazad priroda je za čoveka samo ogroman supermarket koji ga snabdeva hranom, vodom za piće, građevinskim materijalom, nameštajem... U današnjem svetu međutim primećuje se da je u supermarketu sve više praznih polica. Činjenica da su resursi prirode ipak ograničeni naterala je ljudi da razmišljaju o zaštiti prirode.

Poseban iskorak u zaštiti biodiverziteta ostvarila je Evropska unija. Ne dovodeći u pitanje postojanje nacionalno zaštićenih područja EU je osmisnila uspostavljanje jedinstvene koherentne mreže područja za zaštitu određenih tipova staništa i staništa retkih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta na svojoj teritoriji – Natura 2000. To je ekološka mreža koju EU razvija od 1994. godine, kao odgovor zemalja članica EU na sve veći i negativniji uticaj čoveka na prirodu i ekosisteme tokom poslednjih nekoliko decenija.

Direktivom o staništima i direktivom o pticama svaka država članica je dobila obavezu da na prostoru svoje države, rukovodeći se utvrđenim pravilima, odredi područja koja će postati sastavni deo evropske Natura 2000 mreže. Republika Srbija, kao zemlja kandidat, u fazi je pripreme za otpočinjanje ovog obimnog i složenog posla.

Izbor područja zaštite i procedura uspostavljanja Natura 2000 područja

Da bi zemlja kandidat za članstvo u Eu postala punopravni član ove zajednice, neophodno je da do dana pristupanja izradi predlog liste Natura 2000 područja na teritoriji svoje zemlje, što je u stanju sa poglavljem 27 životna sredina pravnih tekovina EU kojim je obuhvaćena oblast zaštite prirode. Kako bi se ovo postiglo za područja prema Direktivi o staništima, uspostavlja se dijalog sa Evropskom komisijom koji teče u 3 faze:

- 1. faza:** Priprema predloga područja od znacaja za zajednicu
(Proposed Sites of Community Importance –pSCIs)
- 2. faza:** Usvajanje područja od znacaja za zajednicu
(Sites of Community Importance – SCIS)
- 3. faza:** Proglasenje posebnih područja ocuvanja
(Special Areas of Conservation – SACs)

Primer Francuske je najbolji primer dobre prakse EU u upravljanju zaštićenim prirodnim dobrima. Društvo za zaštitu životne sredine „Stara planina“ zalaže se za primenu francuskog modela uprave i u našim zaštićenim prirodnim dobrima.

Pozivamo Vas da se i Vi uključite u našu bitku za promenu modela uprave.
Pratite naše aktivnosti na fejsbuk stranici.

BITKA ZA JUŽNU PRUGU – BITKA ZA PRIRODU I ODRŽIVI RAZVOJ

BITKA ZA JUŽNU PRUGU

BITKA ZA PRIRODU I ODRŽIVI RAZVOJ

Pozivamo Vas da zajedno započnemo transformaciju upravljača zaštićenih područja, kako bi se njihove aktivnosti usmerile na očuvanje prirode i održivi razvoj. Želimo upravu u parkovima prirode koja poštuje lokalne zajednice i koja im obezbeđuje održivu budućnost, zelena radna mesta i druge koristi koje mogu doneti zaštićena prirodna dobra.

Pored ključne uloge koje ima u očuvanju evropskog biodiverziteta, Natura 2000 obezbeđuje i niz pozitivnih efekata za društvo i ekonomiju. Ove pogodnosti se najčešće odnose na usluge ekosistema, odnosno usluge koje pruža priroda, a podrazumevaju: "usluge resursa" (voda, hrana, sirovine, energije i sl.), "regulatorne usluge" (prečišćavanje vode i vazduha, razlaganje otpada, kontrola klime i sl.), " usluge podrške" (kruženje nutrijenata, formiranje zemljišta, primarna produkcija i sl.) i "kulturne usluge" kao što su rekreacije turizam i očuvanje kulturnog identiteta. Pored toga, zdravi ekosistemi unutar i izvan Natura 2000 mreže su takodje otporniji na različite promene u okruženju, kao što su npr klimatske promene.

U Francuskoj je urađeno nekoliko studija sa procentom dobiti koji ova zemlja ima od uspostavljanja mreže Natura 2000. Studija troskova i dobiti Natura 2000 područja "Plaine de la Crau", sprovedena 2008. godine, utvrdila da je bruto dobit ovog područja iznosila 182 €/ha/godini, dok je neto dobit bila 142 €/ha/godini. Drugim rečima, korist koju je Natura 2000 donosila bila je oko 4 puta veća nego troškovi za njen održavanje.

U nekim državama članicama razvoj planova upravljanja je jedan od najvažnijih koraka o implementaciji Natura 2000 mreže, a učešće zainteresovanih strana u ovom procesu se smatra njegovim ključnim delom. U Francuskoj je, na primer, implementacija Natura 2000 mreže dovela do mnogih problema zato što je proglašenje područja posebne zaštite (SPAs) često bilo u suprotnosti sa interesima lokalnih zainteresovanih strana (poljoprivrednika, privatnih vlasnika koji su želeli da razviju svoje zamljište ili opština koje su imale u planu razvoj infrastrukture). Kako bi se problem rešio, preduzeto je sklapanje pojedinačnih ugovora sa svim vlasnicima zemljišta, što je trajalo više godina, ali je na kraju postignut željeni cilj i od tada Natura 2000 u toj zemlji funkcioniše kao primer dobre prakse.

Ostvarivanje razvojnih ciljeva u prirodnim dobrima i uspešnost zaštite prirode zavise od učešća lokalne zajednice. Učešće građana u rukovođenju prirodnim resursima (takođe i zaštićenim prirodnim dobrima, p.a.) pomaže ljudima u lokalnim zajednicama da preuzmu zaštitu u svoje ruke, preuzimanjem projekata na lokalnom nivou. Međutim, sadašnji model upravljanja Parkom prirode Stara planina, koji je gotovo istovetan u svim parkovima prirode u Srbiji kojima upravlja JP „Srbijašume“ potpuno zanemaruje lokalnu zajednicu, pa čak i lokalne investitore.

Značaj uključivanja lokalne zajednice prepoznaće većina modela upravljanja prirodnim dobrima u Evropi, a i svetu. Kao glavna odlika tih modela upravljanja, izdvaja se stručno telo - savet koji usmerava upravljanje u interesu lokalne zajednice i prirode. Takvi modeli upravljanja su u primeni u Velikoj Britaniji, Holandiji, Španiji, Rumuniji, ali i Kanadi, Peruu i Australiji.

Specifičan model upravljanja, prihvaćen ne samo u pojedinim zemljama Evrope već i u svetu, je Model upravljanja Parkovima u Francuskoj. I Europarc federacija ističe francuski model kao dobar primer (Koster U, Denkinger K, eds, 2017, str. 12).

Naime, prema ovom modelu, „Regionalne vlasti zajedno sa državnim i regionalnim institucijama izrađuju povelju¹ kojom se utvrđuju ciljevi razvoja parkova. Na osnovu toga, parkovi su prema sada važećoj povelji pomognuti (finansirani, p.a.) za period od 12 godina, dok se implementiraju utvrđeni ciljevi. Nakon toga sledi procena da li su ciljevi ostvareni (Koster U, Denkinger K, eds, 2017, str. 12).“ Nakon toga, se izrađuje nova povelja, koja se mora ponovo podneti na usvajanje na nacionalnom nivou.

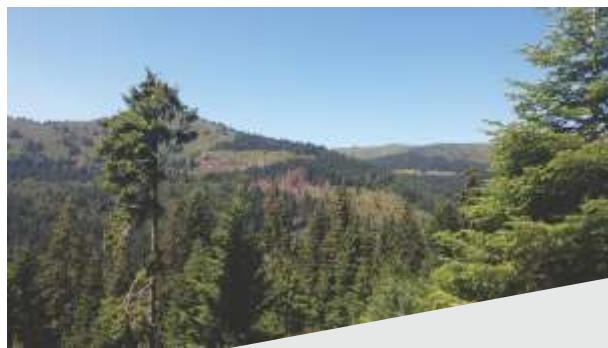
Upravno, administrativno telo parka prirode je udruženje koje okuplja predstavnike regije, gradova, opština, sela i udruženja građana i organizacija koje su usvojile Povelju. Upravno telo ima za cilj da što bliže sarađuje sa lokalnim partnerima kroz radne odbore i konsultativna tela koja omogućavaju predstavnicima udruženja, socioekonomskim partnerima i javnim organima da zajedno rade na definisanju i sprovođenju akcionog plana Parka. Za elaboriranje i sprovođenje programa, upravno telo Parka angažuje direktora i stalni tim ljudi, koji su odgovorni za primenu Povelje.

Stalni tim ljudi, čine pretežno državni službenici ili zaposleni po ugovoru, a oni uključuju članove sa visokim nivoom stručnosti u oblasti životne sredine, gazdovanja zemljištem, planiranja, ekonomskog i turističkog razvoja, promocije lokalnog nasleđa i kulture, informisanja i podizanja svesti javnosti. Takođe se uspostavlja i naučni odbor Parka, koji je odgovoran za usmeravanje organa upravljanja.

Primenom novog modela upravljanja parkom prirode, stvorice se uslovi da se na Staroj planini na čijoj teritoriji ima mnogo lokaliteta koji će biti deo Nature 2000, i njima lakše upravlja.

Ubeđeni smo da je poslednji trenutak da se upravljanje parkom prirode Stara planina promeni i zasnuje na savremenim dostignućima dobre prakse.

1. Vrsta statuta, kojom se utvrđuju osnovni pravci upravljanja (misija, vizija i akcioni plan) koje sprovodi telo za upravljanje u svakom parku.

Primer Francuske je najbolji primer dobre prakse EU u upravljanju zaštićenim prirodnim dobrima.

Društvo za zaštitu životne sredine „Stara planina“ zalaže se za primenu francuskog modela uprave i u našim zaštićenim prirodnim dobrima.

Pozivamo Vas da se i Vi uključite u našu bitku za promenu modela uprave.

Pratite naše aktivnosti na fejsbuk stranici.

BITKA ZA JUŽNU PRUGU – BITKA ZA PRIRODU I ODRŽIVI RAZVOJ

BITKA ZA JUŽNU PRUGU

BITKA ZA PRIRODU I ODRŽIVI RAZVOJ

Pozivamo Vas da zajedno započnemo transformaciju upravljača zaštićenih područja, kako bi se njihove aktivnosti usmerile na očuvanje prirode i održivi razvoj. Želimo upravu u parkovima prirode koja poštuje lokalne zajednice i koja im obezbeđuje održivu budućnost, zelena radna mesta i druge koristi koje mogu doneti zaštićena prirodna dobra.

Sistem zaštićenih područja u Srbiji se još uvek razvija. Sa manje od sedam procenata ukupne teritorije koju obuhvataju zaštićena područja, Srbija zaostaje za većinom evropskih i svetskih zemalja. U poslednjoj deceniji, Srbija je prepoznala važnost jačanja mreža zaštićenih područja i usvojila nekoliko relevantnih dokumenata koji daju okvir budućem razvoju zaštite prirode. Pre svega, to je zakon o Nacionalnim parkovima(NP). Zakon o NP koji je usvojen krajem 2015. g. predviđa bitne izmene koje se odnose na upravljanje zaštićenim dobrima u kategoriji NP. Ove izmene predviđaju uvođenje stručnog saveta koji treba da obezbedi planove i programe upravljanja i zaštite nacionalnih parkova, kao i savet korisnika koji će predstavljati interes turističkih, lovačkih, ribolovačkih organizacija, poljoprivrednika...

Zakon nije savršen zato što je funkcija pomenutih saveta više formalna nego stvarna ali ovaj zakon je ipak prvi korak u priznavanju uloge zainteresovanih strana u politici upravljanja. Ovaj zakon se nažalost ne odnosi na područja koja nisu NP i tu je naša najveća zamerka.

Postoje brojni problemi i izazovi u harmonizaciji različitih interesa koji dolaze iz različitih sektora i različitih grupa korisnika, a koji usporavaju napredak u osnivanju i razvoju zaštićenih područja. Evo nekoliko izazova koje je identifikovao WWF u analizi "Procena vrednosti zaštićenih područja (PA-BAT) u Srbiji".

Problemi

1. Odsustvo strateškog pristupa u upravljanju zaštićenim područjima i u planiranju razvoja u ruralnim sredinama. Zaštićena područja često nisu prepoznata, niti uključena u strateška dokumentna, planove i programe drugih sektora.
2. Trenutni sistem zaštićenih područja i zakonski okvir ne podržavaju u dovoljnoj meri integralni i participativni pristup u upravljanju zaštićenim područjima i prirodnim resursima.
3. Finansiranje većine zaštićenih područja zasniva se na upotrebi prirodnih resursa, uglavnom drveta. Većim zaštićenim područjima uglavnom upravljaju javna preduzeća za gazdovanje šumama, koja sredstva potrebna za upravljanje tim područjima pretežno ostvaruju prihodima od seče drveta.
4. Kapaciteti zaštićenih područja za diverzifikaciju prihoda trenutno nisu razvijeni. Mnogi upravljači zaštićenih područja istovremeno jesu i najveći korisnici prirodnih resursa u tim područjima.

5. Zakonski akti koji utiču na upravljanje zaštićenim područjima često su u koliziji. Neslaganja između sektorskih zakona i planskih dokumenata stvaraju dosta poteškoća za kreiranje transparentnih i participativnih modela upravljanja, partnerstva sa privatnim sektorom, ali ometaju i razvoj održivog turizma, kao i razvoj mnogih drugih aspekata zaštićenih područja.
6. Finansijski izvori za podršku održivih ekonomskih inicijativa su ograničeni i teško dostupni lokalnoj zajednici. Zbog toga, lokalno stanovništvo ne može u potpunosti da iskoristi potencijal zaštićenog područja i pruži punu podršku njegovoj zaštiti.
7. Institucionalni okvir upravljanja zaštićenim područjima ne podržava integraciju civilnog sektora u upravljanje, niti omogućava stvaranje efikasnih i transparentnih partnerstava sa privatnim sektorom.
8. Finansijski mehanizmi za plaćanje prirodnih resursa postoje (takse za iskorišćavanje šume u zaštićenim područjima, šumarstvo i voda), ali sakupljeni prihodi se obično ne usmeravaju na aktivnosti za očuvanje prirode ili za integrisano upravljanje zaštićenim područjima. Neka zaštićena područja, takođe, imaju velikih poteškoća u naplati tih taksi pre svega zbog nerazvijenih kapaciteta.
9. Strukture i mehanizmi za participaciju zainteresovanih strana u upravljanju zaštićenim područjima nisu razvijene. Nizak nivo participacije predstavlja jednu od osnovnih prepreka za razvoj efikasnog upravljanja zaštićenim područjima.
10. Kapaciteti upravljača su ograničeni, kako u broju zaposlenih tako i u obučenosti kadra. Nedostatak eksperata za zaštitu prirode, ruralni razvoj, društvene nauke, edukaciju, interpretaciju prirode i za turizam jesu očigledni.
11. Javna podrška (ili svest o značaju i potencijalima zaštićenog područja) nalazi se na veoma niskom nivou, pre svega usled duge tradicije autoritativnog i veoma centralizovanog načina upravljanja zaštićenim područjima.
12. Lokalna zajednica, kao i šira javnost, nisu upoznati sa širim spektrom vrednosti i dobropitki koje im zaštićena područja nude. Usluge ekosistema koje značajno podržavaju kako lokalno tako i nacionalno stanovništvo često su podcenjene.
13. Značaj društveno-ekonomске uloge zaštićenih područja nije prepoznat, posebno u ruralnim oblastima koje se suočavaju sa sve izraženijim trendom depopulacije.
14. U mnogim zaštićenim područjima nije uspostavljen monitoring biodiverziteta, prirodnih vrednosti i usluga ekosistema. Upravljači uglavnom nemaju precizne podatke o vrednostima i uslugama koje pružaju ekosistemi u zaštićenim područjima, i to im otežava kontrolu korišćenja prirodnih resursa, ali i promociju i iniciranje aktivnosti koje su održive i kompatibilne sa osnovnim funkcijama zaštićenih područja.

Paradoksalno je da su zaštićena prirodna dobra (ZPD) regije sa izraženim prirodnim bogatstvom ali da lokalne zajednice u najvećem broju slučajeva od njih imaju vrlo malo ili nemaju nikakve koristi. Problem je što nema uspostavljenih mehanizama za učešće lokalnih zajednica u upravljanju i razvoju pojedinih oblasti, nema uspostavljenih modela za povratak prihoda zajednici, upravljač nije zainteresovan za održivi razvoj ovih područja već uglavnom samo za njihovu eksploraciju.

Zaštićeno područje može postati značajan pokretač lokalnih ekonomija. Razvojne inicijative, međutim, trebalo bi uvek da budu zasnovane na održivosti koja ne ugrožava osnovne vrednosti zaštićenog područja. Razvojne incijative bi trebalo planirati postepeno, pri čemu je neophodno posebno pažnju posvetiti pravilnoj i jednakoj raspodeli dobiti između svih zainteresovanih strana.

Primer Francuske je najbolji primer dobre prakse EU u upravljanju zaštićenim prirodnim dobrima.

Društvo za zaštitu životne sredine „Stara planina“ zalaže se za primenu francuskog modela uprave i u našim zaštićenim prirodnim dobrima.

Pozivamo Vas da se i Vi uključite u našu bitku za promenu modela uprave.

Pratite naše aktivnosti na fejsbuk stranici.

BITKA ZA JUŽNU PRUGU – BITKA ZA PRIRODU I ODRŽIVI RAZVOJ

BITKA ZA JUŽNU PRUGU

BITKA ZA PRIRODU I ODRŽIVI RAZVOJ

Pozivamo Vas da zajedno započnemo transformaciju upravljača zaštićenih područja, kako bi se njihove aktivnosti usmerile na očuvanje prirode i održivi razvoj. Želimo upravu u parkovima prirode koja poštuje lokalne zajednice i koja im obezbeđuje održivu budućnost, zelena radna mesta i druge koristi koje mogu doneti zaštićena prirodna dobra.

Strateške preporuke za unapređenje sistema zaštićenih područja u Srbiji:

- Započeti transformaciju upravljača zaštićenih područja, kako bi se njihove aktivnosti usmerile na očuvanje prirode i održivi razvoj. Pokrenuti diskusiju o mogućnostima napuštanja modela u kome se zaštićena područja oslanjaju isključivo na iskorišćavanje prirodnih resursa
- Obezbediti regionalni pristup u upravljanju zaštićenim područjima kroz formiranje regionalnih parkova prirode po uzoru na francuski model upravljanja
- Kreirati autonomne sektorske strategije za regionalne parkove prirode (šumarstvo, upotreba resursa vode, prostorno planinarenje, energija, obrazovanje i drugo) i akcione planove donesene uz učešće svih zainteresovanih strana sa obavezom realizacije u periodu od 10 godina
- Razviti zakonski okvir koji bi omogućio upravljanje koje je prilagođeno lokalnim specifičnostima zaštićenih područja

Cilj preporuka je obezbediti:

- Dobru institucionalnu saradnju između sektora za turizam i zaštitu životne sredine
- Uspostaviti dobru institucionalnu saradnju između obrazovnog i naučnog sektora za zaštitu životne sredine
- Razviti sveobuhvatan zakonski okvir koji omogućava participativno i autonomno upravljanje zaštićenim područjima prilagođeno lokalnim specifičnostima zaštićenih područja
- Kreirati uslove koji omogućavaju saradnju između lokalnih zainteresovanih strana i poslovnog sektora sa upravljačima zaštićenog područja

Za potrebe informatora korišćeni su materijali ekološkog društva "Endemit", Svetske organizacije za prirodu (WWF) i Europark federacije.

NACIONALNA
KOALICIJA ZA
DECENTRALIZACIJU

Publikacija je nastala u okviru projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji“ koji NKD i Društvo „Stara planina“ realizuju u partnerstvu sa Beogradskom otvorenom školom i uz podršku Švedske.

Stavovi i mišljenja autora izneta u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje partnera i donatora.

Izдавач:
Društvo za zaštitu životne sredine „Stara Planina“
Midžorska 31 · Pirot · Srbija

Urednik informatora:
Dragan Taškov · tel 060 0193967
e-mail: drustvostaraplanina@gmail.com

Štampa: Grafički studio SPASIĆ d.o.o. Pirot

Tiraž: 300 primeraka